

ΕΞ ΑΦΟΡΜΗΣ

Του **ΣΤΑΥΡΟΥ ΖΟΥΜΠΟΥΛΑΚΗ**

Ο Φίλιππος Ηλιού στην Εθνική Βιβλιοθήκη

Σε αυτή την κρίσιμη περίοδο ανασυγκρότησης της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος, υπάρχουν πολλά πράγματα που εντυπωσιάζουν ή συγκινούν τους δημοσιογράφους και το ευρύ κοινό και άλλα που δεν τραβούν την προσοχή. Αυτά τα δεύτερα είναι συχνά τα πιο ουσιαστικά και τα πιο αποκαλυπτικά. Σε ένα τέτοιο γεγονός είναι αφιερωμένο το σημερινό σημείωμα.

Μια Εθνική Βιβλιοθήκη οφείλει κατ' αρχάς να συγκεντρώνει και να καταγράφει όλα εν γένει τα έντυπα που εκδίδονται στη χώρα της. Η υποχρεωτική κατά νόμον κατάθεση αντιτύπων, από τον εκδότη, κάθε είδους εντύπων που εκδίδονται στη χώρα λύνει το πρόβλημα, εφόσον οι εκδότες την τηρούν απαρέγκλιτα και οι βιβλιοθήκες τα καταλογογραφούν με συνέπεια. Επειδή, όμως, αυτό δεν γινόταν πάντα και σε ορισμένες χώρες, όπως η Ελλάδα, δεν γίνεται ακόμη, τις βιβλιογραφικές ελλείψεις των παρελθόντων ετών έρχεται να τις καλύψει η λεγόμενη εθνική αναδρομική βιβλιογραφία. Δηλαδή, η εθνική αναδρομική βιβλιογραφία καταγράφει όλα ανεξαιρέτως τα έντυπα που εκδόθηκαν σε μια χώρα, από τον Γουτενβέργιο και εξής. Ονομάζεται έτσι για να διακρίνεται από την τρέχουσα βιβλιογραφία, που καταγράφει σήμερα κατ' έτος την εκδοτική παραγωγή.

Οι εθνικές βιβλιοθήκες των μεγάλων ευρωπαϊκών χωρών έχουν εκπληρώσει ήδη από τον 19ο αιώνα τη θεμελιώδη υποχρέωσή τους για αναδρομική βιβλιογραφία. Στην Ελλάδα, η Εθνική Βιβλιοθήκη της δεν την ανέλαβε ουσιαστικά ποτέ. Σε απλά ελληνικά: δεν ξέρουμε πόσα και ποια βιβλία εκδόθηκαν στη χώρα μας την τάδε ή τη δείνα χρονιά. Το τραγικό κενό ήρθαν να το καλύψουν ιδιωτικές πρωτοβουλίες. Ας μνημονεύσουμε τους λογίους αυτούς ευγνωμόνως: Emile Legrand, Louis Petit, Hubert Pernot, Γεώργιος Λαδάς και Αθανάσιος Χατζηδμήμος, Δημήτριος Γκίνις και Βαλέριος Μέξας, Θωμάς Παπαδόπουλος.

Στη μακρά αυτή σειρά ήρθε να προστεθεί ο Φίλιππος Ηλιού (1931-2004). Τον Σεπτέμβριο 1986 συνέστησε μια βιβλιογραφική ομάδα, την ονόμασε Βιβλιολογικό Εργαστήριο και τη στέγασε στο ΕΛΙΑ του Μάνου Χαριτάτου (1944-2012).

Ο Φίλιππος Ηλιού (1931-2004) αφοσιώθηκε, μεταξύ πολλών άλλων, στο έργο της εθνικής αναδρομικής βιβλιογραφίας μέχρι τον θάνατό του.

Μετά τριάντα χρόνια και αμέτρητες δυσκολίες, το εγχείρημα του Φίλιππου Ηλιού στεγάζεται πια εκεί όπου έπρεπε εξ αρχής να είχε στεγαστεί.

Αφοσιώθηκε, μεταξύ πολλών άλλων, στο έργο της εθνικής αναδρομικής βιβλιογραφίας μέχρι τον θάνατό του, οπότε η συνεργατίδα του Πόπη Πολέμη, που συνέχισε το έργο του, δίκαια έδωσε στο Εργαστήριο το όνομα του ιδρυτή του. Αν ο άτυπος αυτός θεσμός που δημιούργησε ο Φ. Ηλιού άντεξε τριάντα χρόνια, αυτό οφείλεται στο πάθος του ίδιου και των συνεργατών και συνεχιστών του, αλλά και στη συμπαράσταση αρχικά του ΕΛΙΑ και εν συνεχεία του Μουσείου Μπενάκη, το οποίο πλαισίωσε γενναιόδωρα το Εργαστήριο από το 2006 και τώρα το

δώρισε στην ΕΒΕ, καθώς και πολλών άλλων θεσμών (ΜΙΕΤ, Ίδρυμα Λάτση, ΚΙΚΙΠΕ, ΕΜΝΕΒΙΑ) και απλών ιδιωτών.

Το έργο που έχει παραχθεί μέχρι τώρα είναι επιβλητικό. Αναφέρω τους τρεις ογκώδεις τόμους της Ελληνικής Βιβλιογραφίας του 19ου αιώνα (Α' τόμος: 1801-1818, Β': 1819-1832, Γ': 1833-1844). Μόνο ο πρώτος τόμος εκδόθηκε (1997) ζώντος του Φ. Ηλιού. Οι επόμενοι δύο (2011 και 2016) έχουν βγει, άλλος λιγότερο και άλλος περισσότερο, από τα κατάλοιπά του, χάρις στην Πόπη Πολέμη και στους συνεργάτες της, ως συνεκδόσεις του Μουσείου Μπενάκη και του ΕΛΙΑ/ΜΙΕΤ. Προσθέτω ότι το 2006 είχε κυκλοφορήσει και η τετράτομη Ελληνική Βιβλιογραφία 1864-1900, καρπός της συνεργασίας του Φ. Ηλιού και της Π. Πολέμη.

Ο νέος νόμος της ΕΒΕ (4452/2017, άρθρο 4, παρ. 6) ορίζει ότι το Βιβλιολογικό Εργαστήριο «Φίλιππος Ηλιού» περιέρχεται στην Εθνική Βιβλιοθήκη. Μετά τριάντα χρόνια το εγχείρημα του Φ. Ηλιού

στεγάζεται πια εκεί όπου έπρεπε εξ αρχής να είχε στεγαστεί. Μαζί του έρχονται στην ΕΒΕ και η επιστημονική υπεύθυνη του Εργαστηρίου, η ακάματη και επίμονη Πόπη Πολέμη, μαζί με τις δύο συνεργατίδες της, Αναστασία Μυλωνοπούλου και Ειρήνη Ριζάκη. Το εγχείρημα δεν ήταν διόλου εύκολο νομικά, δεδομένου ότι η ΕΒΕ είναι ΝΠΔΔ. Η ένταξη αυτή συνάντησε αμέτρητες δυσκολίες, κράτησε σχεδόν τρία χρόνια, οι λεπτομέρειες της όλης ιστορίας είναι μυθιστορηματικές. Η κατάληξη της προσπάθειας δεν θα ήταν ευτυχής, χωρίς τη σταθερή πολιτική βούληση να βρεθεί οπωσδήποτε λύση του σημερινού υπουργού Παιδείας κ. Γαβρόγλου, όσο και του προηγούμενου κ. Φίλη.

Αν, όμως, το βιβλιογραφικό έργο του Βιβλιολογικού Εργαστηρίου «Φίλιππος Ηλιού» υπό τη στέγη της ΕΒΕ αρχίζει και τελειώνει με την καταγραφή, της ΕΒΕ η υποχρέωση δεν σταματάει εκεί, αλλά πρέπει να κάνει τα αδύνατα δυνατά για να αποκτήσει όλα τα καταγραφέντα έντυπα. Το γεγονός ότι λείπουν από τα βιβλιοστάσια της είναι εθνική ντροπή.

Για να φανεί το μέγεθος της έλλειψης (και της ντροπής) μεταφέρω εδώ ελάχιστα στοιχεία που ζητήσα από την Πόπη Πολέμη και που μου έδωσε πρόθυμα. Από την εφεύρεση της τυπογραφίας μέχρι το 1800, τα ελληνόγλωσσα ή υπό Ελλήνων γραφέντα φυλλάδια και βιβλία είναι συνολικά 6.376. Από αυτά η ΕΒΕ έχει μόνο περίπου 1.000, λιγότερα δηλαδή και από το ένα έκτο, ενώ η British Library έχει 1.525! Τον 19ο αι. τα βιβλιογραφημένα ελληνόγλωσσα βιβλία και φυλλάδια ανέρχονται σε 47.034. Από αυτά η ΕΒΕ έχει περίπου 17.500, ενώ η βιβλιοθήκη που συγκρότησε ο Μάνος Χαριτάτος και το ΕΛΙΑ έχει 18.253 (εκ των οποίων 4.631 δεν υπάρχουν στην ΕΒΕ).

Η ΕΒΕ αυτά μόνο κατάφερε να αποκτήσει στα 180 χρόνια λειτουργίας της, και με την κατά νόμον κατάθεση θεσπισμένη ήδη από το 1834, ενώ ένας συλλέκτης και ένας ιδιωτικός φορέας συγκέντρωσαν περισσότερα μέσα σε 30 χρόνια! Τα σημειώνω όλα αυτά ως απλό υπαινιγμό για τις τεράστιες υποχρεώσεις που περιμένουν την ΕΒΕ στη νέα περίοδο της ιστορικής πορείας της.